

تقویت اجلا

جهت ارائه به کار عملی اقدام پژوهی

تهیه کننده :

مریم نراکتی

معلم پایه اول

دبستان پسرانه شماره ۴ امام حسین (ع)

مقدمه : توصیف وضعیت موجود

مقطع ابتدایی زیر بنای مقاطع دیگر تحصیلی می باشد و در مقطع ابتدایی نیز پایه اول اساس پایه های دیگر می باشد و هر چقدر دانش آموزان در این پایه بهتر آموزش ببینند در پایه های دیگر راحت تر هستند و بالعکس ؛ در پایه اول دو درس ریاضی و فارسی (قرائت فارسی و املا فارسی) کلیدی هستند و بیشترین ساعات به این دو درس اختصاص می یابد و از بین دو درس ذکر شده درس فارسی از اهمیت دو چندانی برخوردار می باشد. طوری که بدون یادگیری درس فارسی ، یادگیری دروس دیگر تقریباً غیر ممکن می باشد.

چندین بار بود که آموزگار پایه دوم از وضعیت تحصیلی دو دانش آموز ابراز نگرانی می کرد و آنان را در حد دانش آموزان پایه اول هم نمی دانست . از عدم پیشرفت تحصیلی آنان صحبت می کرد؛ مدیر مدرسه با اولیای دانش آموزان ذکر شده ، مشاوراتی را بعمل آورد . قرار شد آنان به فرندان خود کمک کنند و همگام با معلم درس ها را تکرار و تمرین کنند.

بعد از گذشت یک ماه ، متأسفانه پیشرفتی حاصل نشد در جلسه شورای معلمان وضعیت دانش آموزان ذکر شده مورد بحث قرار گرفت . پیشنهادهایی ارائه گردید بنده را مامور رسیدگی به این دانش آموزان نمودند ، من هم با بررسی نمرات سال گذشته آنان و مشاوره با والدین و معلم پایه دوم آنان مطالبی را جمع آوری نمودم.

تجزیه و تحلیل اطلاعات

پس از مطالعه نمرات و بحث های با معلم پایه اول ، دوم و والدین صورت گرفت و راه های متعددی جهت تقویت املاي آنان مورد بررسی قرار گرفت و خلاصه یافته های حاصل از تجزیه و تحلیل به شرح زیر تدوین گردید.

خلاصه یافته های اولیه

برخی از علل ضعف دانش آموزان در درس املا ه شرح زیر بود :

- بیش از دو سوم حروفات الفبای فارسی را نمی شناختند و آن ها را با اشتباه می گرفتند.
- نظر به به سن بالای معلم پایه اول (بیش از ۲۰ سال سابقه تدریس) و عدم علاقه به تدریس در پایه اول و کمتر تکرار و تمرین می کرده اند.
- معلم پایه اول علل اصلی ضعف آنان را ، غیبت بیش از اندازه به سبب بیماری ذکر نمودند.
- تحصیلات کم والدین (زیر پنجم ابتدایی) و عدم آشنایی آنان با اصول روان شناسی جهت رسیدگی به فرزندشان متناسب با استعداد آنان ، یکی دیگر از علل ضعف دانش آموزان می باشد.

اصول و مبانی املا

مراحل آموزش نوشتن به پنج مرحله زیر تقسیم می شود:

۱- آموزش نوشتن غیر فعال (رونوسی)

۲- آموزش نوشتن نیمه فعال (املا)

۳- آموزش نوشتن فعال پایه یک (کلمه سازی)

۴- آموزش نوشتن فعال پایه دو (جمله سازی)

۵- آموزش نوشتن فعال (خلاق) انشا و انواع آن

با توجه به مشکل دانش آموزان در مرحله آموزش نوشتن نیمه فعال (املا) است به آموزش املا می پردازیم. مهارت املا نویسی به معنی توانایی جانشین کردن صحیح صورت نوشتاری حروف , کلمات و جمله ها به جای صورت آوایی آنهاست . دانش آموزان باید به این مهارت دست یابند تا بتوانند بخوبی بین صورت تلفظی کلمه ها و حروف سازنده آن ها پیوند مناسبی برقرار کنند بدین ترتیب زمینه لازم برای پیشرفت آنان در درس های جمله نویسی , انشا و به طور کلی مهارت نوشتن بهتر فراهم می شود , دانش آموزان هنگام نوشتن املا باید نکاتی را در باره صداهایی که بوسیله معلم در قالب کلمات و جمله ها بر زبان جاری می شود رعایت نمایند :

الف) آنها را خوب بشنوند + تشخیص دقیق کلمه + ادراک کلمه

ب) آنها را خوب تشخیص دهند + یادآوری و مجسم ساختن تصویر + بازشناسی کلمه صحیح در ذهن.

ج) آنها را درست بنویسند + نوشتن صحیح حروف سازنده کلمه + بازنویسی کلمه و توالی مناسب آنها.

اشکالات املایی دانش آموزان که از دیدگاه زبان شناختی بر اثر اشکالات رسم الخطی , تاثیر لهجه و گویش محلی دانش آموزان و فرایندهای آوایی حذف , تبدیل , افزایش و قلب به وجود می آیند از دیدگاه روان شناختی از موارد زیر سرچشمه می گیرند :

(الف) ضعف در حساسیت شنوایی , مثال : ژاله - جاله

(ب) ضعف در حافظه شنوایی , مثال جا انداختن کلمات

(ج) ضعف در حافظه دیداری , مثال حيله - هيله

(د) ضعف در حافظه توالی دیداری , مثال مادر - مارد

(ه) قرینه نویسی , مثال دید -

(و) وارونه نویسی , مثال دید -

(ز) عدم دقت , مثال : گندم - کندم

(ح) نارسا نویسی , مثال رستم - رسم

روش تدریس املا

املا واژه ای است عربی و معنای آن نوشتن مطلبی است که دیگری بگوید یا بخواند . درس املا در برنامه آموزشی دوره ابتدایی اهداف زیر را در بر می گیرد.

۱- آموزش صورت صحیح نوشتاری کلمه ها و جمله های زبان فارسی

۲- تشخیص اشکالات املائی دانش آموزان و رفع آنها

۳- تمرین آموخته های نوشتاری دانش آموزان در رونویسی.

بدیهی است با نوشتاری که با غلط های املائی همراه باشد ارتباط زبانی بین افراد جامعه بخوبی برقرار

نمی شود . بنابراین , لزوم توجه به این درس کاملاً روشن است علاوه بر اهداف فوق , املا

نویسی , دانش آموزان را یاری می کند تا مهارت های خود را در زمینه های زیر تقویت نمایند.

۱- گوش دادن با دقت

۲- تمرکز و توجه داشتن به گفتار گوینده (معلم)

۳- آمادگی لازم برای گذر از رونویسی (نوشتن غیرفعال) جمله نویسی و انشا (نوشتن فعال)

نکات برجسته روش آموزش املائی فارسی :

۱- توجه بیشتر به وجه آموزشی درس املا نسبت به وجه آزمونی آن

۲- انعطاف پذیری در انتخاب تمرینات در هر جلسه املا

۳- توجه به کلمات به عنوان عناصر سازنده جمله های زبانی

۴- ارتباط زنجیر وار املاهای اخذ شده در جلسات گوناگون

معیارهای ارزشیابی

عناصر دیگر روش آموزش املا را به صورت زیر هم میتوان مرحله بندی کرد :

گام اول، انتخاب متن املا و نوشتن آن روی تخته سیاه و خواندن آن

گام دوم ، قرائت املا توسط معلم و نوشتن آن توسط دانش آموزان

گام سوم ، تصحیح گروهی املاها و تهیه فهرست خطاهای املائی

گام چهارم ، تمرینات متنوع با توجه به اولویت بندی اشکالات املائی استخراج شده.

گام اول ، انتخاب متن :

در انتخاب متن املا به موارد زیر توجه شود :

- متن مورد نظر حاوی جمله باشد و از انتخاب کلمه به تنهایی خودداری شود.

- کلمات سازنده جملات متن از حروفی تشکیل شده باشند که قبلاً تدریس شده اند.

- کلمات خارج از متن کتاب های درسی , از ۲۰ درصد کل کلمات بیشتر نباشد.

- علاوه بر جملات موجود در کتاب های درسی , با استفاده از کلمات خوانده شده , جملات دیگری هم در نظر گرفته شوند .

- در هر جلسه از کلماتی که در جلسات قبلی برای دانش آموزان مشکل بوده اند نیز استفاده شود تا بتوان درجه پیشرفت شاگردان را اندازه گیری کرد.

گام دوم

معلم متن املا را از روی تابلو پاک کرده , پس از آماده شدن دانش آموزان , آن را با صدایی بلند و لحنی شمرده و حداکثر تا دو بار قرائت می کند . البته هنگام قرائت متن املا از خواندن کلمه به کلمه خودداری کرده , متن را به صورت گروههای اسمی و فعلی یا جمله کامل قرائت می کند تا دانش آموزان با بافت جمله و معنای آن آشنا شوند . متن املا را با سرعت مناسب تکرار می کند تا کند نویسان هم , اشکالات خود را بر طرف نمایند .

گام سوم

این گام با مشارکت کامل دانش آموزان انجام می شود و معلم بدون اشاره به نام آنان تک تک املاها را بررسی و مشکلات را استخراج می کند . به این ترتیب که معلم املاهای اولین دانش آموز را در دست می گیرد و به کمک دانش آموز کلمات یاد شده را رونویسی می کند. سپس املاهای دومین , سومین و در دست می گیرد و به کمک همان دانش آموز یا دانش آموز دیگری , صورت صحیح غلط های املائی را روی تابلو ثبت می کند . البته هر جا که غلط ها تکراری بودند جلوی اولین مورد آن یک

علامت (مثلاً *) می زند . در پایان با شمردن غلط ها , اشکالات املائی دانش آموزان را اولویت بندی می کند .

گام چهارم

در این گام معلم با توجه به مهمترین و پر تعداد ترین اشکالات املائی دانش آموزان با بکار گیری انواع تمرینات حرف نویسی و کلمه نویسی و همچنین تمرینات کلمه سازی و جمله سازی به تقویت توان نوشتاری دانش آموزان می پردازد .

راههای پیشنهادی برای تقویت املائی دانش آموزان ضعیف

با مطالعه اطلاعات جمع آوری شده در جلسه شورای معلمان جهت تقویت املا با پیشنهادات متعدد همکاران مواجه شدیم که در ذیل فهرست وار آورده ایم .

- دقت به مشق (رونویسی) و تصحیح غلط ها و رعایت خط زمینه

- توجه به دست ورزی در دوره آمادگی

- مطمئن شدن از شناخت حروف الفبای فارسی

- بررسی دقیق تکلیف شب در خانه

- توجه بیشتر به دانش آموزان کند نویس

- پرهیز از حرکات اضافی موقع گفتن املا

- استفاده از دانش آموزان ممتاز برای روخوانی و تکرار و تمرین در کلاس

- توجه به نوع نشستن

- استفاده از کارت تند خوانی

- ترکیب صامت و مصوت

- اطمینان از تلفظ صحیح حروفات توسط دانش آموزان

- تصحیح املا توسط خود دانش آموزان و

که قرار شد تعدادی از پیشنهادها همکاران در مورد دانش آموزانی که در املا ضعیف هستند اجرا شود. از جمله آموزش حروفاتی که دانش آموزان در آن اشکال دارند (قبل از گفتن املا) - یادداشت غلط‌هایی که بیشتر دانش آموزان از آن دارند - دقت در مشق دانش آموزان.

چگونگی اجرای راه جدید

با دعوت از اولیای دانش آموزان مورد نظر قرار شد که بصورت خصوصی در یک محل روزانه یک ساعت در ساعت مقرر در املا به آنان (دانش آموزان) تدریس شود. در مرحله اول حروف الفبای فارسی تدریس شد و در هر روز تعدادی از حروفاتی که دانش آموزان در آن اشکال داشتند تدریس می شد و آنان به کلمه سازی با آن حروف می پرداختند. استفاده از جدول الفبا کتاب فارسی اول و کارت های تند خوانی، ترکیب صامت با مصوت کمک موثری در یادگیری دانش آموزان می کرد.

پس از یک هفته از کتاب فارسی دوم استفاده کردیم. در ابتدا قسمتی از درس (یک پاراگراف) قرائت می شد و دانش آموزان با دقت به کتاب خود نگاه می کردند، بعد آنها قسمت گفته شده را می خواندند و غلط‌های را که می خواندند در یک دفتری یادداشت می گردید و دفعات بعدی ابتدا غلط‌ها تکرار و تمرین می شد (خواندن و نوشتن). وقتی که دانش آموزان در خواندن درس جدید مهارت کافی بدست می آوردند. مرحله نوشتن آغاز می گردید. سعی می شد هنگام نوشتن متنی، متن‌ها خوانده شده بعد نوشته شود. بین کار ادامه داشت و روز به روز پیشرفتی در وضعیت دانش

آموزان مشاهده می گردید . طوری که تا قبل از شروع کار با آنان , آنان در کلاس خویش زنگ املا بیش از سه چهار کلمه نمی توانستند بنویسند و به جرات می توان گفت نمی دانستند چگونه بنویسند و چی بنویسند و بخش و صدا کشی برای آنان نا مفهوم بود . اما بعد از تدریس خصوصی به مرور توانستند متن املاي دوم را همانند سایر دانش آموزان بنویسند و نمرات بالاتری بگیرند .

در ادامه با مشکل غلط نویسی کلماتی که حروف عربی دارند (ث - ح - ط - ت - ذ - ض - ظ و) مواجه شدیم که جهت غلبه بر این مشکل سعی شد زیر کلمات فوق کشیده شود و در دفتر نوشته شود و این کلمات بیشتر قرائت و نوشته شود تا ملکه ذهن گردد .

خوشبختانه بعد از بیست جلسه دانش آموزان مشکل دار , طوری پیشرفت کردند که معلم پایه دوم باورشان نمی شد که این دانش آموزان , همان دانش آموزان بیست روز پیش هستند . شرکت در بحث های کلاس , پیشرفت در سایر نتیجه تقویت آنها در درس املا بود . جهت تشویق دانش آموزانی که پیشرفت حاصل نموده اند مدیر مدرسه جوایزی را به آنان داد . اولیای دانش آموزان هم خیلی خوشحال بودند و حتی یکی از اولیا که بیسواد بود تصمیم گرفت که کلاس فشرده ای هم برای او جهت سواد آموزی بصورت خصوصی در نظر گرفته شود .

گرد آوری اطلاعات (شواهد ۲)

از رفتار های دانش آموزان مورد نظر معلوم بود که آنان پیشرفت قابل ملاحظه ای نموده اند . برای اینکه معلمان دیگر از روند کار و پیشرفت حاصله اطلاع پیدا کنند و در موقعیت های مناسب از این روشها استفاده کنند , مدیر مدرسه در جلسه شورای معلمان گزارش از روند کار از اول تا حال را ارائه

داد و نظر بنده را راجع به روش بکار برده شده برای حل ضعف املای دانش آموزان مورد مطالعه جویا

شد و بنده هم چندین مورد را ذکر کرده ام . از جمله :

۱- توجه ویژه به دانش آموزان ضعیف و کند نویس

۲- استفاده از معلمان فعال و پر انرژی برای پایه اول جهت تکرار و تمرین بیشتر و ارائه ابتکارات ویژه

۳- رعایت مراحل گفتن املا از طرف همکاران که مراحل قبلاً آورده شده است .

۴- ارتباط با اولیای دانش آموزان بخصوص دانش آموزان ضعیف .

تجدید نظر در روش های انجام گرفته و اعتبار بخشی آن

پس از این که روش های استفاده شده برای حل مسئله توسط بنده و مدیر مدرسه تشریح شد

، عده ای از همکاران انتقادات و پیشنهادات خویش را ارائه دادند از آن جمله :

- بهتر است مدیر ترتیبی اتخاذ نمایند که با هماهنگی اولیای دانش آموزانی که در درس املا نمرات

متوسط و متوسط به پایین دارند در تعطیلات تابستانی کلاس تقویتی گذاشته شود مخصوصاً برای

پایه اول که در پایه دوم با مشکل دانش آموزان مورد مطالعه ما مواجه نشوند.

- تدریس خصوصی ، برای همه دانش آموزان مقدور نیست.

- بعضی از معلمان با روش تدریس املا (مراحل گفتن املا) آشنایی چندانی ندارند و مراحل آن را

رعایت نمی کند.

- جهت رسیدگی بهتر به دانش آموزان مشکل دار درسی مخصوصاً پایه اول تعداد آن ها در هر کلاس

از بیست نفر تجاوز نکند.

پس از جمع بندی و رفع ایرادات و انتقادات وارده به اجرای روش پیشنهادی روش های مذکور در جلسه گروههای درسی پایه اول مطرح شد و در این جلسه ابتدا روش های تدریس املا بر اساس روش تدریس پیشنهادی کتاب روش تدریس فارسی مراکز تربیت معلم بیان گردید؛ سپس روش پیشنهادی ارائه گردید.

اکثریت قریب به اتفاق معلمان از روش پیشنهادی استقبال کردند.

نتیجه گیری

اگر معلمان درس املا را همان طور که جدی می گیرند روش تدریس آن را نیز مطابق با روش تدریس ها ارائه شده در کتاب های مراکز تربیت معلم تدریس کنند، به نظر می رسد دانش آموزان مشکلی در این درس نخواهند داشت. گروههای درسی نقش عمده ای در آشنایی و یادآوری روش تدریس املا را برعهده دارند. تا زمانی که دانش آموزان در مهارت خواندن پیشرفت نکرده اند صحبت از املا و املا گفتن بی مفهوم خواهد بود. انتخاب معلمان پایه اول از بین معلمان فعال و پر انرژی کمک موثری به تقویت املا دانش آموزان از طریق تکرار و تمرین بیشتر میسر می شود می نماید. هر چه تعداد شاگردان یک کلاس مخصوصاً پایه اول کمتر باشد معلم مربوطه وقت بیشتری برای رسیدگی به دانش آموزان ضعیف در املا خواهد داشت. کمک گرفتن از اولیا فقط برای تکرار و تمرین بیشتر می تواند در تقویت املا موثر باشد.

منابع و ماخذ

- روش تدریس فارسی , ویژه دانشجویان مراکز تربیت معلم
- مجله رشد آموزش ابتدایی ماههای دی و بهمن ۸۲

WWW.PnuBook.Com